

Oponentský posudek

habilitační práce Róberta Stojky *Heidegger a Patočka – strety a rozchody*

Habilitační spis pana Róberta Stojky je napsán na základě zevrubné znalosti pramenné i sekundární literatury. Oceňuji metodologickou připravenost a schopnost, s jakou se autor pustil do mimořádně obtížné komparace. Jemnými interpretačními nástroji zvládl srovnání textů dvou autorů, Martina Heideggera a Jana Patočky, kteří jsou významnými a klíčovými osobnostmi evropské filozofie 20. století. Dovolte mi k habilitační práci tři poznámky – k problému času a časovosti, k problému každodennosti a k otázce filozofie dějin.

První problém se u Jana Patočky objevuje například v jeho máchovských studiích. Zatímco v *Symbolu země u K. H. Máchy* představovalo téma času, věčnosti a časovosti být významný, přece jen jeden ze zkoumaných Máchových filosofických motivů, v Patočkově studii *Čas, věčnost a časovost v Máchově díle* je to téma ústřední. Navíc je zřejmé, že právě studie *Čas, věčnost a časovost v Máchově díle* má aspirace daleko širší, než být jedním z příspěvků do máchovského sborníku. Je totiž současně výkladem rozhodujících charakteristik založení Heideggerovy fundamentální ontologie. Když chce Patočka Máchovi porozumět, konstatuje protikladnost a rozpornost vyjádření, problematičnost a nesrozumitelnost určitých pasáží a výroků. Klíčem k nim mu má být zkonstruování jednotného schématu, které básník nikdy nepodal,¹ které chce právě na uvedená místa uplatnit, a tím otevřít jádro a podstatu celé Máchovy poezie. Není to koneckonců nic neobvyklého, připomeňme, že Jan Mukařovský hovoří obdobně ve své studii *Genetika smyslu v Máchově poezii* (1938) o tom, že zkoumání významu je zjištěním jednotného dynamického stavebního principu díla. Neobvyklý je ovšem způsob, jakým Patočka toto „jednotné schéma“ konstruuje. Máchova zkušenost o čase je zde vztahována k Heideggerovu pojetí časovosti.

Patočka se zabývá fenomény času a věčnosti v Máchově díle a podrobně sleduje, jak filozofický problém času, věčnosti a časovosti řešili Kant, Husserl a Heidegger. Domnívá se, že Máchu chápал čas jako „formu“ vnitřního smyslu, a klade jeho pojetí času do Kantovy blízkosti. Kantovo pojetí času charakterizuje jako způsob, jak aktivita naší mysli při kladení představ působí na nás samotné, jak se nám projevuje. Patočka připomíná Bergsonovu, Jamesovu a zejména Husserlovu zásluhu za objev dvojího, odvozeného a původního času. Husserl tuto myšlenku spojil s motivem intencionality vědomí a se zkoumáním původního, vnitřního časového vědomí, v jehož původní struktuře „anticipace a podržování“ otvírá horizont

---

¹ PATOČKA, J.: *Čas, věčnost a časovost v Máchově díle*, c. d., s. 183.

jaksi *současný* s živou prezentací“.² Heideggerova teorie vyjadřuje podstatu času pojmem časovost, který je spojen s existencí, s bytostí, které jde v jejím bytí o toto bytí. Časovost je pak Heideggerovi podstatou starosti. „Není to nic jiného než smysl bytí starosti - a tím je *minuloucně přítomníci příští*...Časovost, podstata času je tedy identická s podstatou bytí lidské existence“.³ Patočka připomíná dva odlišné způsoby časování času, vlastní, kdy se čas časuje zevnitř a ve kterém v předběhu, opětování a oka-mžiku převládá dimenze příští, budoucnost, a nevlastní, kde čas časuje zvenčí a ve kterém v očekávajícím hodlnání, v zapomenutosti a přítomnění dominuje přítomnost, a ze kterého vzniká vulgární, objektivní, měřený čas. V *Času, věčnosti a časovosti v Máchově dile* je celý problém postaven poněkud jinak. U Máchy konstatujeme „filosofémata o čase...v podstatě kantovského ražení“,⁴ otázkou je, proč potom nacházíme shodu „mezi časovou problematikou Máje a mezi konceptem Heideggerovy časovosti“.⁵ Patočka souhlasil pouze podmíněně s tezí o shodě básnické a filosofické intence. Jistá shoda významové intence zde je, má však určité hranice, dosah a význam. Básnickou zkušenost Patočka chápal „jako terén, na němž metafyzika přichází v kontakt s jistým druhem zkušenosti, nikoli sice smyslové, ale přece jen bližší ve své nereflexivnosti obecně lidským postojům, než je postoj filosofický“.⁶ Máchova meditace o čase dává Heideggerově časovosti určitým způsobem za pravdu a tato Heideggerova časovost teprve otevřela v básnické zkušenosti její význam.

Problematika každodennosti vystupuje například v Patočkových komentářích ke knize Karla Kosíka *Dialektika konkrétního*. Patočka konstatuje, že Kosík nedospěl k tomu, aby pochopil, že dialektika konkrétního je možná jen na základě fundamentální ontologie lidského pobytu, neunikl dogmatismu a nepostihl smysl Heideggerových analýz. Sice interpretuje struktury každodennosti (jak je ukázal Heidegger), ale bez Heideggerovy ontologické intence a pokládá Heideggerovy analýzy struktury starosti za zobrazení určité fáze kapitalistických vztahů. Každodennost totiž není založena na odcizení a fetišizaci kapitalistické společnosti, jak tvrdí a dokazují Lukács a Kosík, protože to „zcela ignoruje ontologickou intenci Heideggerova rozboru“.⁷

K problému dějin je třeba úvodem říci, že fenomenologicky pojaté dějiny na rozdíl od metafyziky dějin nemají předem dané principy, zákony, smysl, ale dějiny jsou něčím

---

² *Tamtéž*, s. 200-201.

³ *Tamtéž*, s. 201.

⁴ PATOČKA, J.: *Čas, věčnost a časovost v Máchově dile*, c. d., s. 204.

⁵ *Tamtéž*.

⁶ *Tamtéž*.

⁷ *Tamtéž*, s. 228.

neuzavřeným, jejich východiskem jsou modalities otevřeného chování člověka. Je třeba pochopit otevřenost jako historii. Patočkovy úvahy o dějinách souvisejí s jeho přístupem k problému přirozeného světa. Patočka zde navazuje na Heideggerův pojem otevřenosti, která podle Patočky zakládá dějinný život a bez které nemohou dějiny trvat. Právě otevřenost ovšem přináší problematičnost lidského dějinného bytí, neustálou možnost zhroucení dosavadního smyslu života. Za vrchol Patočkových úvah o dějinách a dějinnosti jsou jistě právem pokládány *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Patočka pokládal filosofii dějin za vážný filosofický problém, na jedné straně za problém dějinnosti člověka po stránce objektivní, na straně druhé za problém kategoriálního uchopení dějin po stránce myšlenkové, subjektivní. Klasické filosofie dějin pracovaly s metafyzikou dějin, založenou na linearitě časového dějinného kontinua, na racionalitě a objektivní smysluplnosti dějinného vývoje, na chápání jednotného lidstva jako subjektu dějin, na myšlence dějinného pokroku ad. K těmto koncepcím je podle Patočky třeba přistoupit kriticky, což nemusí znamenat jejich úplné opuštění, ale spíše vymezení a omezení jejich platnosti. Tak například musí být položena otázka vztahu linearitě času k původní časovosti, ve které se dějinné události odehrávají, nebo otázka, do jaké míry je smysl těchto událostí schopný objektivitě a za jakých podmínek.

Pan Mgr. Róbert Stojka, PhD., svou habilitační práci a dalšími studii plně prokázal, že patří k vyzrálým osobnostem v oblasti zkoumání dějin evropského filozofického myšlení. Jeho habilitační práce *Heidegger a Patočka – strety a rozchody* (Košice 2018) splňuje požadavky kladené na habilitační práce v oboru filozofie, a proto plně doporučuji pokračování jeho habilitačního řízení před Vědeckou radou Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích a navrhuji ho na udělení vědeckopedagogické hodnosti docent pro obor dějiny filozofie.

V Brně 15. 3. 2018

prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

katedra filozofie FF MU v Brně